

GDK: 228.81(048.1)

Novo življenje severnoameriških pragozdov

DAYTON, L.: *New Life for Old Forest*, New Scientist, 13. oktober 1990;
 FINDLEY, R.: *Will We Save Our Own?*, National Geographic, Vol. 178, No. 3, september 1990.

Severnoameriška pegasta sova je majhna. Velikost ptice pa je zasenčena z njenim imponantnim političnim statusom. Postala je simbol drame o mogočnih iglastih gozdovih severnoameriških pacifiških obal.

Junija leta 1990 jo je ameriška vlada na pobudo »Wildlife« biologov razglasila za ogroženo vrsto. Sovo lahko preživi le v pragozdovih severne Kanade, Oregona, Washingtona in južne Britanske Kolumbije. Za nemoten razvoj potrebuje nekaj sov vsaj 900 ha starih gozdov. Z aktom o ogroženih vrstah, sprejetim leta 1973, je potrebno vsako »uradno priznано« ogroženo živalsko ali rastlinsko vrsto strogo zavarovati. To pa bi v primeru pegaste sove pomenilo drastično zmanjševanje sečnje v ameriških zveznih gozdovih.

Seveda so se močno odzvali gozdarji, saj bi tako v naslednjih desetih letih izgubili okoli 100.000 delovnih mest.

Ko so Evropejci stopili na tla Severne Amerike, je bila ta pokrita z neskončno odejo pragozdov in step. Priseljenci so ohranili le nekaj pričevanj, zato čaka raziskovalce, ki skušajo rekonstruirati slike prvotne krajine, naporno delo. Po ocenah naj bi izginili dve tretjini kanadskih prvobitnih gozdov. Čez mejo v Ameriki pa ugotavljajo, da je izginilo kar 95 % pragozdov. Ekologi ugotavljajo, da bodo pragozdovi v ZDA in Kanadi izsekani v 15–40 letih, če vladi ne spremenita politike do rabe javnih zemljišč.

V zadnjih letih je prišlo do globokih sprememb v principih ekologije pragozda. Ekologi so verjeli, da je gozd zaprt stabilen ekosistem in da so se pragozdne vrste medsebojno prilagodile v dolgotrajnem procesu evolucije. Zdaj ugotavljajo, da je gozdna združba skupina vrst, ki so lahko šele

nedavno zaživele skupaj in se bodo v prihodnosti mogoče spet razselile narazen. Gozdovi so dinamične, med seboj delujoče strukture, ki se odzivajo na naravne motnje, kot so: suša, bolezni ali spremembe klime. V skladu z novo ekološko mislijo je napačno trditi, da so gozdovi pred stoletji zrastle v stabilne zrele klimaksne štadije in bodo taki ostali v idealnem ravnotežju za vselej. Pravilo je kaos, posledica je sprememba.

Pragozdovi so rojeni v katastrofi. Viharji, ogenj in druge naravne ujme začenjajo proces nastajanja novega gozda. Odprtine kmalu zapolnijo lokalne rastline in druge, zrastle iz semen, ki so prispele od daleč. V dvajsetih, tridesetih letih začenjajo rasti mlada drevesa, njihove krošnje se združujejo in zastirajo rastline pod sabo. V naslednjih tridesetih letih in naprej edino padajoči stari silaki, poškodovani v ujmah, pretrgajo gost sloj mladih dreves.

Po 100 ali 150 letih, odvisno od vrst, je mladost pragozda končana. Med zrelo fazo razvoja se rast upočasni in stara drevesa počasi pokončno umirajo. Na SZ Severne Amerike se počasi podirajo stare Douglassove smreke, višje od 150 m, nadomeščajo jih nižje trobelike, tuje in srebrne smreke. Ta faza se lahko nadaljuje več stoletij, včasih celo tisočletje. Ponavadi pa dramatična motnja opustoši gozd veliko pred koncem fiziološke življenske dobe gigantov.

Značilnosti severnoameriškega pragozda so: veliko število orjaških prastarih dreves; veliko stoječih odmrlih orjakov; na tleh veliko opada, vej in trohnečih debel; krošnje dreves so v več slojih, nastali zaradi dreves različnih vrst in starosti. Pragozdovi so strukturno zelo kompleksni in bogati sistemi. Od vrha do tal so prepojeni z življenjem. Samo v severnem priobalnem

pacifiškem območju so biologi določili več kot sto vrst sesalcev, ptic, dvoživk, plazilcev in rib.

Znanstveniki ugotavljajo, da 40 od teh vrst lahko preživi samo v varnem zapredku pragozda. Večina prebivalcev gozdnega ekosistema pa ni tako opaznih. Sto vrst členonožcev, od žuželk in pajkov do stonog in hroščev, je zapostavljenih. Čisto na robu zanimanja so gobe in mikroorganizmi. Ti nižji organizmi so za vitalnost in splošno zdravstveno stanje gozda zelo pomembni.

Mnoga gozdna bitja so odvisna od enkratnih kvalitiet pragozda, ki jim nudijo življenjski prostor in hrano. V pacifiških gozdovih so stoječa odmrta drevesa dom pegaste sove, več vrst netopirjev in letečih veveric. V trohnečih deblih prebivajo tudi mravlje, termiti in hrošči. Ko predelujejo les v uporabna hranila, ustvarjajo življenjski prostor za miši in druge majhne živali. Odmrta debela lahko vsrkajo ogromne količine vode, ki ščiti živali pred požari in jih oskrbuje z vodo med sušo. Gozdovi so ključ za kontrolo vodnega režima in preprečujejo plazanje. Stoječa in ležeča trohneča debela ter organski opad gozdov varujejo pobočja hribov pred erozijo. Organski material pada v potoke in reke, jih zajezi ter deluje kot organski filter, ki zadržuje drobir, hkrati pa upočasni odtok vode. Tako nastali tihi globoki tolmini so življenjski prostor mnogim vrstam. Gozd spreminja tudi lokalne klimatske razmere. Zmanjšuje temperaturne ekstreme, poleg tega lahko iglice ujamejo veliko zračne vlage iz oblakov in megle. Mnogi znanstveniki pa ugotavljajo, da vplivajo pragozdovi tudi na globalno klimo.

Vloga pragozdov je dvojna: ekološka in estetska; so habitat rastlinam in živalim, hkrati pa pomenijo neprecenljivo lepoto za človeka.

Vse kar so znanstveniki odkrili o nemirnemu celostnemu življenju pragozda, jih je prepričalo, da dosedanje ravnanje s severnoameriškimi pragozdovi ni več mogoče. Kljub zanesenosti gozdarjev, da bo nadaljnji razvoj gozdarstva zadovoljil izzivu mnogomenskega gozda – kot prostora, ki si ga delijo gozdarji, planinci, turisti in znanstveniki – so ekologi skeptični. Še več, prepričani so, da ni rešitve v bolnih kompromisih, kot je nedavni primer v Britanski

Kolumbiji: vlada je gozdove razdelila na dva dela, pol industriji in pol za rezervate.

Potrebno je pospeševati biološko različnost krajine, z ohranjanjem vseh struktur, ki so naravnega izvora. Nujno je tudi skupno delo ekologov in gozdarjev glede uporabe najnovejših ekoloških spoznanj v gozdnih predelih, kjer se bo sečnja nadaljevala. Rojeva se »novo gozdarstvo«.

Po klasičnem načinu »gospodarjenja« izsekajo velike gozdne predele na golo, čemur ponavadi sledi še požiganje preostale biosubstance. Novo gozdarstvo poskuša oponašati naravni način »katastrofalnih sečenj«, pri tem upošteva trohneča stoječa in ležeča debela, šore, odpadle veje in prastara orjaška drevesa kot del sistema gospodarjenja. Naenkrat se lahko poseka večji del gozda, nato pa se ga za daljši čas prepusti nemotenemu naravnemu razvoju.

»Novo gozdarstvo« je tvegano in nepreverjeno, vendar so dolgoročne koristi od ohranitve pragozdov tako velike, da je ameriška vlada predlagala ustanovitev eksperimentalne gozdarske organizacije za preiskus omenjenih tehnik. Ekologi verjamejo v potrditev novega gozdarstva, kajti življenje rabi bogastvo, pestrost in priložnosti, ki jih nudijo pragozdovi.

* * *

Ekološki ekvivalent severnoameriški pegasti sovi v srednji Evropi in Sloveniji je koconogi čuk. Gnezdi samo v duplih, ki jih v starih drevesih izključe črna žolna v značilnem gotskem slogu. Izbira predvsem iglavce. Zaradi intenzivnega gospodarjenja z gozdovi v Sloveniji je ogrožen. Podobno je z drugimi prebivalci starih gozdov.

Z opuščanjem sečnje v manjših sestojih in skupinah dreves tudi v kompleksih gozpodarskega gozda bi lahko vrstam z najstarejšo domovinsko pravico v Sloveniji pomagali preživeti. Hkrati pa bi morali načrtovati obnovo gozpodarskega gozda tudi s širšega ekološkega vidika, kjer ne bi upoštevali samo mejnike prirastka lesa, temveč tudi vidike ekologije živali, ki jim je bil zaradi načrtne pomladitve slovenskih gozdov odvzet življenjski prostor.

Jurij Diaci